

NORMER & ALKOHOL

Carina Kullgren
Högskolan Väst

När, var, hur, varför BÖR man (inte) dricka alkohol?

- Normer och värderingar kopplade till sociala kategorier – t ex kön, ålder, klass
- Starkt socialt reglerande
- Normer gör att vi ofta agerar, istället för reflekterar
- Både stabila och mer flyktiga normer

Att vara normmedveten

- Öka kompetensen att förstå och problematisera de kategoriseringar av människor som leder till olika socialt begränsande normer
- Sträva mot jämlikhet och social rättvisa
- I relation till alkoholbruk: fördjupa och nyansera förståelsen av bruk, förhållningssätt och betydelse bland olika sociala grupper – svar på varför?

Kategoriseringar organiserar sociala relationer

- Resultat av en samhällelig process, social interaktion
- Konstruerar kontinuerligt våra centrala sociala kategorier
- "Speglar" vårt sätt att förstå verkligheten
- Sociala relationer påverkas av (föreställda) skillnader mellan grupper, "vi-och dom"
- Vi positionerar oss i kontrast till andra
- Med de lika sociala positionerna kommer en viss uppsättning *förväntningar* och *föreställningar*
- Är föränderliga över tid och rum

Centrala sociala kategorier

- Kön
- Klass
- Etnicitet
- Ras
- Sexualitet
- Ålder
- Funktion(alitet)
- Religion

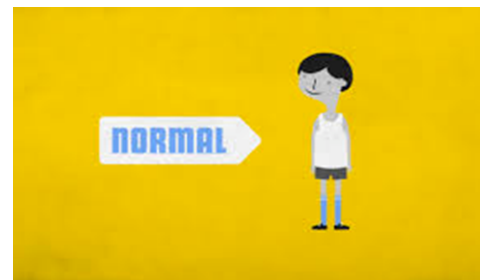
Normer

- Värdeladdade oskrivna sociala regler
- Ofta omedvetna
- Är föreskrivande, inte beskrivande
- Det önskvärda, inte det vanliga
- Skapar förväntningar
- Definierar rätt och fel, normalt och onormalt
- Måttstock / mall för jämförelse
- Framträder vid normbrott
- Internaliseras under socialisationen, genom vardagliga korrigeringar, vilket vi glömmer, blir en del av vår personlighet
- Anpassar vårt beteende

Why do rules have such power over our minds?

Reglering av social ordning

- **INTEGRATION & BEGRIPLIGHET (likhet):**
 - Vilka personer och beteenden som är accepterade och önskvärda
 - Redskap för integration, sammanhållning, gemenskap
 - Vi klarar oss inte utan normer

- **EXKLUDERING & BEGRÄNSNING (skillnad):**
 - Förutsättning för det som uppfattas som det icke-normala
 - Redskap för att styra och kontrollera individer, grupper etc.
 - Marginalisering, exkludering
 - Kan begränsa oss / våra liv / våra jobb

Normativa effekter

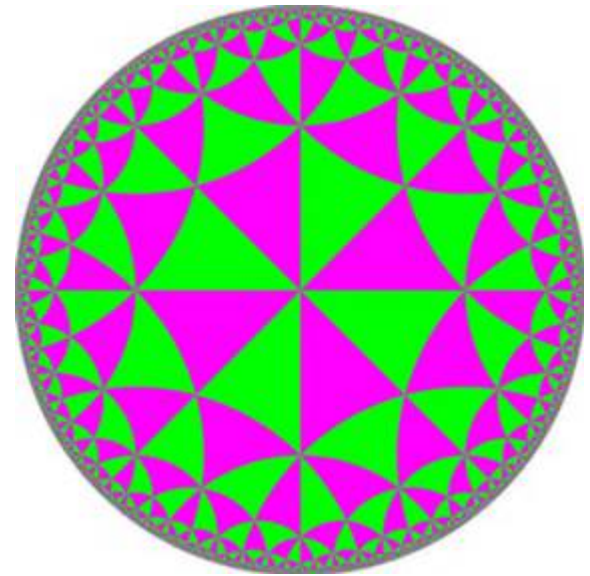
- **Normanpassning belönas** – beröm, delaktighet, bli tagen på allvar, inte ifrågasatt
- **Normbrott sanktioneras** - förlust av socialt anseende och social respekt, förlöjligande, diskriminering, exkludering, våld eller hot om våld
- Avgör vem som blir erkänd och igenkänd, begriplig
- Alla följer inte alla normer, men vi måste alla *förhålla* oss till dem
- Upprätthålls genom upprepning
- Normbärare har svårt att se sina egna fördelar

Stereotypisering

- Några få allmänt “erkända” karaktäristika om en grupp som medför en förenklad och fixerad bild
- T.ex. ”västerlänningar är logiska”, ”kvinnor är gnälliga”, ”män är starka och tåliga”, ”arbetslösa är lata”
- Skapar upplevd ordning i en komplicerad värld
- Definierar den egna gruppens gränser
- Rättfärdiga privilegier, sociala skillnader, ojämlik resursfördelning
- Dämpa känslor av maktlöshet och resignation
- Skapar rädsla – gentemot grupper vi *tror* vi vet något om

Övning - Normcirkeln

- Identifiera
- Synliggöra
- Diskutera
-
- ...sociala & kulturella normer

Norm = inte reaktion

Inte norm = reaktioner

Normer & alkohol

- Alkohol konstant närvarande i sociala livet
- Måste förhålla oss till alkoholnormer
- Reglerar vårt förhållande till alkohol, oavsett personligt bruk
- Normaliserat – den som dricker (måttligt) behöver sällan förklara sig
- Del i identitetsskapande – social tillhörighet - gemenskap
- Genus-, ålder-, klass-bundna föreställningar

Dagens drickande

- Delvis förändring,
 - från “torr” – öl & starksprit, helgberusning
 - till “våt” – öl & vin, vardagsdrickande, ej hög berusning
(Järvinen & Room 2007)
- Dricka för mycket, starkt moraliserande, skam & skuld
- Heterogena mönster
- Exv. - olika dryckesnormer för kvinnor och män: mängd, typ av dryck, anledning, betydelse
- Även ifråga om ålder, klass, och kombinationer därav

Ungdom

- Måttlighet - berusning
- Socialt - “roligt att dricka”
- gränsöverskridande, testande, nyfikna
- mognad, självständighet
- Killar och vissa tjejer – positivt med viss kontrollförlust
- Tjejer – rädsla för kontrollförlust och andras bedömningar. Sexuell återhållsamhet

Motfigur: “promiskuösa/osjälvständiga flicka”
“oroliga/rädda killen”

Vuxna

- Måttlighet, begränsad konsumtion
- Smak - “gott med ett glas vin”
- Njutning, kontroll
- socialt umgänge
- belöning
- arbetsmoral
- respektabilitet, föräldraskap (samma grundideal för kvinnor och män)
- Motfigur: alkoholisten, den måttlöse, ensamdrickaren

(Bernhardsson 2014)

Könsnormer - kvinnor

- Kontroll & moderskap
- Nykterhet, ansvarstagande, trygghet, omhändertagande, för sig själv och andra, starkt normerat
- Kontroll & sexualitet
- Moral, sexuell återhållsamhet
- Hårda bedömningar av normbrott – “dålig mor”, “lättfotad”
- Större risk för stigma, skuld och skam
- Oro för eget och andras drickande
- Normbrott – symbol för frihet, självständighet, framgång
(Bernhardsson 2014)

Könsnormer - män

- Kontroll & utlevelse
- Viss befrielse från kontroll och ansvar
 - egna kroppen och handlingar
 - reglerande av andras handlingar
- Kopplas inte lika tydligt till hem/faderskap, reproduktion
- Risk för infantilisering

- Pojkar/män – orädda, jag-fokuserade, bryta gränser, mod
- Större acceptans, overseende, bekräftelse för gränsbrytande beteende, aggressivitet, sexuellt utlevande
- Risktagande ibland del av manlighet
- Normbrott – avhållsamhet, risk ses som omanlig

(Bernhardsson 2014)

Största tabun

- Kvinnor – ansvarslös, pinsam, göra bort sig, tappa masken
- Män – oro, rädsla, speciellt inför andras bedömning

Arbetarklass

- Traditionellt skötsamhetsideal
- Samtidigt större acceptans för okontrollerat drickande bland män, vid speciella tillfällen
- Kvinnor, större risk att ses som promiskuös

Medelklassens livsstil

- Socialt umgänge – mat & dryck & mys
- Legitimerar & normerar, vardagsdrickande
- Dricka alkohol = social = normal

- Män, dricka mycket utan att förlora kontrollen

- Avdramatisering, neutralisering
- Behålla kontrollen
- Sköter sin hälsa
- Motverkande/kompensatorisk mekanism?

Stabila & flyktiga normer

- Måttlighet
- Respektabilitet, kontroll
- Arbete och belöning
- Bedömningar av kvinnor resp. mäns drickande

- Men tolkas och efterlevs på olika sätt av olika grupper, varierar över tid
- Förändringar av konsumtionsmönster, tillgänglighet, ekonomi

Normering kontra beteende

- Normer dikterar inte beteende
- Anamma, tolka om, bryta mot dem
- Men vi förhåller oss till andras förväntningar i vår självförståelse/presentationer och våra handlingar
- Skillnad mellan vad vi säger om vårt alkoholbruk, och hur vi faktiskt dricker

Nya sociala mönster

- Mysigt hemmaliv – ”lite jazzmusik, lite whiskey”
- Singelliv, på krogen
- Hälsotrend
- Pressat arbetsliv
- Arbetslöshet och social marginalisering
- Social och ekonomisk polarisering
- Ökad mångfald
- Segregation

Dagens utmaningar?

- Konventionell, stereotyp maskulinitet
- Normalisering av “manligt” alkoholbruk kan få skadliga konsekvenser, starkare press att dricka
- Män anamma “kvinnligt” beteende?

- Individualisering – ansvaret för hälsa förskjuts till individen i högre grad
- Olika förklaringar till alkoholbeteende och -problem, förvirring

Normkritisk pedagogik

Från toleransinriktad till normkritisk förändring

- **Tolerans** - avvikande lyfts fram som något annat ("de andra"), problematiskt, i behov av tolerans från de som utgör normen – upprätthåller gränsen mellan normal och avvikande
- **Normkritisk** – granska normer och makt, uppfattningar och föreställningar om vad som är normalt

Privilegiestrukturer

- Ju närmare normen desto mer privilegier i den specifika situationen
- Normerad = risk för normblindhet
- Handlingsutrymme
- Tolkningsföreträde
- Social belöning

Normkritiskt förändringsarbete

- Fokuserar både struktur- och individnivå
- Analys av hur makt påverkar förutsättningar, möjligheter och rättigheter
- Identifiera hur flera normer/maktordningar påverkar varandra, samspelar
- Synliggör och ifrågasätter stereotypa föreställningar
- Fokuserar hur egna identiteter och positioner påverkar de synsätt och de normativa föreställningar vi bär med oss, och hur dessa positioner kan ge fördelar eller nackdelar

(ur *Konstruktiv normkritik* 2012)

Process i flera steg

Analys av maktrelationer och särintressen:

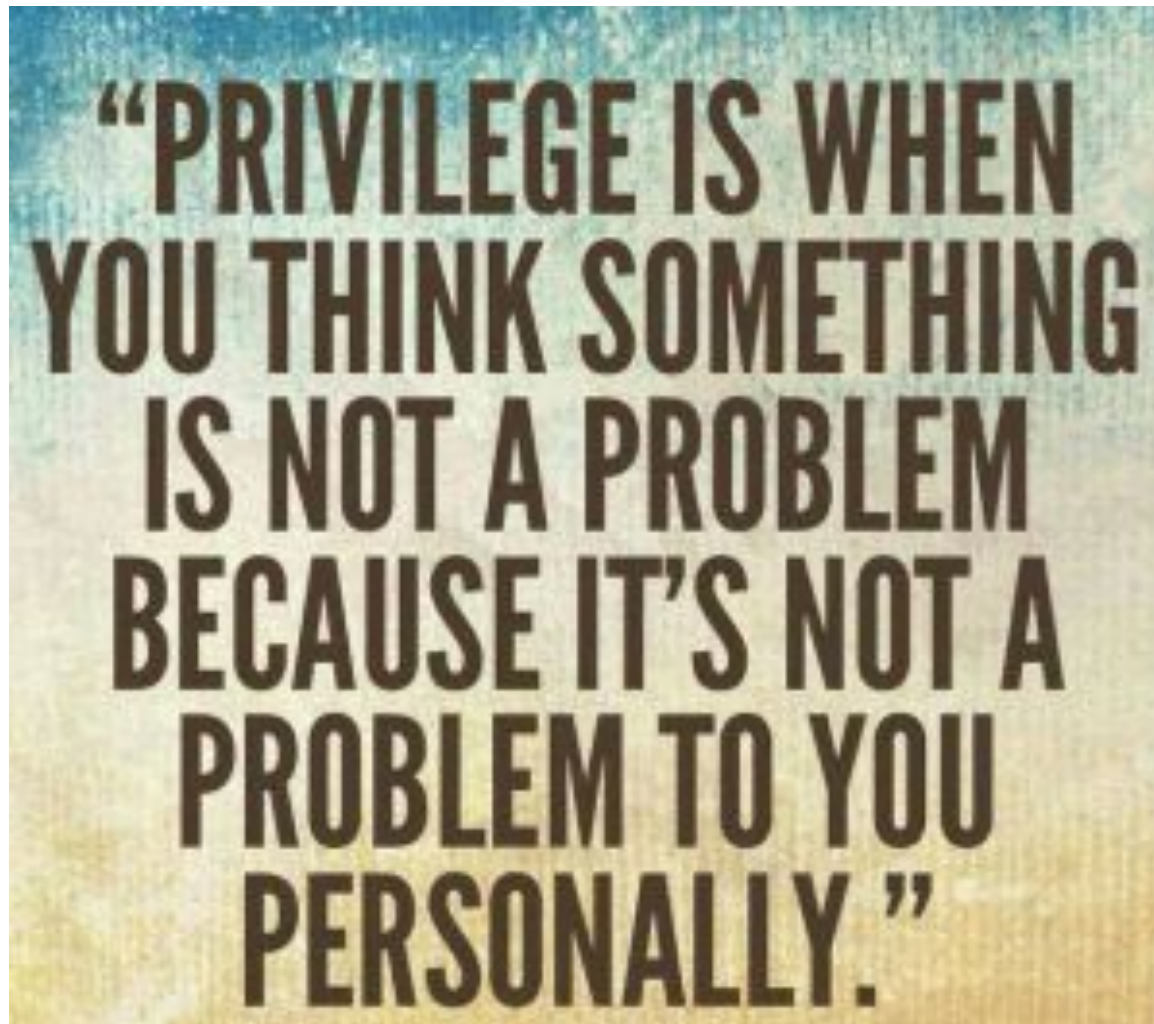
1. Identifiera & synliggöra
2. Utmana & motverka
3. Testa & förflytta

Ökad förståelse

- Människors olika bakgrunder och erfarenheter
- Ge röst åt marginaliserade berättelser
- Ställa nya frågor kring det vi tar för givet

- Motverka dominerande norm- och föreställningssystem
- Omformulera dem / utveckla nya
- Insikter om var gränserna för ens egna normer går

Privilegieövning

A quote about privilege on a textured background. The background is a mix of blue, green, and yellowish tones, resembling a weathered wall or a piece of old paper. The text is in a bold, black, sans-serif font, centered on the page.

**“PRIVILEGE IS WHEN
YOU THINK SOMETHING
IS NOT A PROBLEM
BECAUSE IT’S NOT A
PROBLEM TO YOU
PERSONALLY.”**

Friktion på grund av föreställningar om:

Ofta

Ibland

Sällan

- Ålder
- Kön
- Sexualitet
- Etnicitet
- Hudfärg
- Kroppsstorlek
- Funktionsförmåga
- Religion
- Klass
- Yrke

Diskutera

- Hur kändes det att fylla i och få syn på resultatet i testet?
- Någon som är förvånad?
- Hur kan svaren variera beroende på olika sammanhang?
- Hur kan jag/vi använda dessa insikter om normer och privilegier konstruktivt? T ex i preventivt arbete?

Tack för att ni lyssnade!